

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.н. Климент Найденов
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Геолого-географски факултет

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

Област на висше образование: 4. Природни науки, математика и информатика

Професионално направление: 4.4. Науки за Земята

Докторска програма: „Икономическа и социална география“

Автор: Васил Росенов Пандурски

Тема на дисертационния труд:

„Социално-демографски процеси в граничните територии на Югозападния район“

1. Обща характеристика и актуалност на дисертационния труд

Представеният за защита дисертационен труд на Васил Росенов Пандурски е посветен на актуален и обществено значим проблем, който има ясно изразено научно и научно-приложно значение – социално-демографското развитие на граничните територии на Югозападния район.

Актуалността на темата произтича от задълбочаващите се пространствени различия в демографското и социално-икономическото развитие на България. Процесите на депопулация, демографско остаряване, миграция и концентрация на населението и икономическите дейности в ограничен брой центрове поставят периферните и граничните територии в особено уязвима позиция. Именно тези процеси определят необходимостта от задълбочени пространствени изследвания, които да търсят не само проявленията на демографските проблеми, но и причинно-следствените зависимости между демографската динамика, икономическото развитие, инфраструктурата, достъпа до услуги и регионалните политики.

В този смисъл считам избраната тема за актуална, дисертабилна и значима за съвременната икономическа и социална география.

Представеният труд е в обем от 245 страници и съдържа увод, шест глави, заключение, научни приноси и библиография. Авторефератът е в обем от 51 страници и отразява основните резултати и приносите на дисертационното изследване. Представени са и пет публикации, тематично свързани с дисертацията.

2. Оценка на съдържанието и методологията

Структурата на дисертационния труд е логична и позволява последователно преминаване от теоретико-методологичните постановки към анализа на факторите, демографските и социалните процеси, установяването на взаимовръзките между тях и формулирането на практически насочени предложения.

Положително оценявам стремежа на докторанта да разглежда демографските процеси не като самостоятелно явление, а като част от сложна териториална система, в която взаимодействат икономически, социални, инфраструктурни, селищни, институционални и пространствени фактори. Именно този подход придава географски характер на изследването и позволява да бъдат открити специфичните проблеми на периферните и граничните пространства. Подобна комплексна концепция е отчетена и в представената рецензия.

Особено силна страна на дисертационния труд е неговата емпирична обезпеченост. Авторът използва значителен статистически материал и извършва сравнителни анализи и пространствени типологизации на изследваните общини. Демографският анализ

позволява ясно да се разграничат територии с различна интензивност и характер на демографските проблеми.

Съществено значение има и анализът на социалните процеси, включващ заетост, безработица, доходи, социални услуги, здравеопазване, образование, транспортна инфраструктура и социална политика. Положително оценявам опита тези показатели да бъдат интегрирани в комплексна оценка на териториалната диференциация.

За мен особено интересна е пета глава, в която изследването преминава от преимуществено описателен към обяснителен характер. Използването на корелационен анализ, аналитични матрици и пространствени модели дава възможност да бъдат търсени зависимости между икономическите, инфраструктурните и социалните характеристики, от една страна, и демографската динамика – от друга.

3. Научни и научно-приложни приноси

Приемам основните научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Сред тях бих открил преди всичко опита за концептуализиране и емпирично аргументиране на специфични зависимости в развитието на периферните гранични територии.

Интерес представляват формулираните от автора „парадокс на икономическия фактор“, моделът „селищна структура – услуги – демография“ и „височинният модел на изолация“. Тяхната стойност виждам преди всичко като опит за систематизиране и обяснение на установените пространствени зависимости в изследваната територия.

Особено внимание заслужава концепцията за „корелационните спирали на упадък“. Тя представя демографския упадък не като резултат от един доминиращ фактор, а като самоподсилваща се система, при която ограниченият достъп до услуги, миграцията, икономическото отслабване и демографските загуби взаимно усилват своето въздействие.

Научно-приложна стойност имат разработените типологии и пространствени групирания на граничните общини и идентифицирането на различни модели на социално-демографска устойчивост и уязвимост.

Положително оценявам и практическата ориентация на труда. Предложенията за „технологична компенсация на периферията“, интегрирани териториални инвестиции, проактивни местни миграционни политики и подобряване на достъпа до здравни, образователни и социални услуги показват стремеж резултатите от изследването да бъдат свързани с реалните инструменти на регионалната и демографската политика.

Заслужава внимание и разработеният прогностичен хоризонт до 2040 г., чрез който авторът се опитва да оцени бъдещото развитие на изследваните процеси и възможните ефекти от целенасочени интервенции.

4. Критични бележки и препоръки

Наред с безспорните достойнства на дисертационния труд могат да бъдат направени и някои бележки, които не намаляват неговата обща положителна оценка.

На първо място, литературният обзор би спечелил от по-широко присъствие на съвременни международни изследвания в областта на пространствената демография, периферизацията, граничните територии, демографската устойчивост и регионалната резилиентност. В представения труд преобладават българските източници, докато международните научни дискусии са по-ограничено застъпени.

На второ място, някои от формулираните модели имат потенциал да бъдат развити отвъд конкретния регионален казус. За да се аргументира тяхната по-широка теоретична приложимост обаче, би било необходимо те да бъдат апробирани върху други гранични

и периферни територии на България и евентуално върху сходни територии в други европейски държави. Това по-скоро определям като перспектива за бъдещата научна работа на докторанта, отколкото като недостатък на настоящата дисертация. Подобно ограничение на възможността за генерализиране на моделите е посочено и в предоставената рецензия.

На трето място, в отделни части на труда по-голямо синтезиране на резултатите би подобрило проследяването на причинно-следствените връзки и би направило изложението още по-концептуално концентрирано.

Тези бележки имат преди всичко препоръчителен характер и могат да бъдат полезни при бъдещото публикационно развитие на резултатите от дисертационното изследване.

5. Въпроси към докторанта

Във връзка с представения дисертационен труд бих поставил на докторанта следните два въпроса:

1. Кой от установените в дисертацията фактори според Вас има най-голям потенциал да прекъсне „корелационната спирала на упадъка“ в граничните общини – икономическата активност, транспортната достъпност, достъпът до публични услуги или целенасочената демографска политика, и защо?
2. До каква степен разработените от Вас модели – и особено моделът „селищна структура – услуги – демография“ и „височинният модел на изолация“ – могат да бъдат приложени към други периферни и гранични райони на България и как бихте организирали подобно сравнително изследване?

6. Заключение

Представеният дисертационен труд „Социално-демографски процеси в граничните територии на Югозападния район“ представлява завършено и самостоятелно научно изследване по актуален проблем на икономическата и социалната география.

Васил Росенов Пандурски демонстрира способност да формулира научноизследователски проблем, да използва подходящ методологичен инструментариум, да обработва и интерпретира значителен емпиричен материал и да достига до аргументирани научни и научно-приложни резултати. Предоставената рецензия също заключава, че дисертантът притежава необходимата подготовка и умения за самостоятелна научноизследователска работа.

Считам, че дисертационният труд отговаря на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Въз основа на цялостната ми положителна оценка на дисертационния труд, неговата актуалност, методологична обоснованост, получените научни резултати и научно-приложни приноси, убедено ще гласувам „ЗА“ присъждането на Васил Росенов Пандурски на образователната и научна степен „ДОКТОР“ в професионално направление 4.4. Науки за Земята (Икономическа и социална география).

23.09.2026г.

гр. София

Изготвил становището:
/проф. д.н. Климент Найденов/

OPINION

by Prof. Dr. Kliment Naydenov

Sofia University "St. Kliment Ohridski" Faculty of Geology and Geography

Subject: dissertation for the award of the educational and scientific degree "doctor"

Field of higher education: 4. Natural Sciences, Mathematics and Informatics

Professional field: 4.4. Earth Sciences Doctoral program: "Economic and Social Geography"

Author: Vasil Rosenov Pandurski

Topic of the dissertation:

"Socio-demographic processes in the border territories of the Southwestern region"

1. General characteristics and relevance of the dissertation work

The dissertation submitted for defense by Vasil Rosenov Pandurski is dedicated to a current and socially significant problem that has a clearly expressed scientific and scientific-applied significance - the socio-demographic development of the border territories of the Southwestern region.

The topicality of the topic stems from the deepening spatial disparities in the demographic and socio-economic development of Bulgaria. The processes of depopulation, demographic aging, migration and concentration of the population and economic activities in a limited number of centers place peripheral and border territories in a particularly vulnerable position. It is these processes that determine the need for in-depth spatial research that seeks not only the manifestations of demographic problems, but also the cause-and-effect relationships between demographic dynamics, economic development, infrastructure, access to services and regional policies.

In this sense, I consider the chosen topic to be relevant, discursive, and significant for contemporary economic and social geography.

The presented work is 245 pages long and contains an introduction, six chapters, a conclusion, scientific contributions and a bibliography. The abstract is 51 pages long and reflects the main results and contributions of the dissertation research. Five publications thematically related to the dissertation are also presented.

2. Content and methodology assessment

The structure of the dissertation is logical and allows for a consistent transition from theoretical and methodological statements to the analysis of factors, demographic and social processes, the establishment of the interrelationships between them and the formulation of practically oriented proposals.

I positively assess the doctoral student's aspiration to consider demographic processes not as an independent phenomenon, but as part of a complex territorial system in which economic, social, infrastructural, settlement, institutional and spatial factors interact. It is this approach that gives the study a geographical character and allows the specific problems of peripheral and border areas to be highlighted. A similar complex concept is also taken into account in the presented review.

A particular strength of the dissertation work is its empirical support. The author uses significant statistical material and performs comparative analyses and spatial typologies of the studied municipalities. The demographic analysis allows to clearly distinguish territories with different intensity and nature of demographic problems.

The analysis of social processes, including employment, unemployment, income, social services, healthcare, education, transport infrastructure and social policy, is also of great importance. I welcome the attempt to integrate these indicators into a comprehensive assessment of territorial differentiation.

For me, the fifth chapter is particularly interesting, in which the research moves from a predominantly descriptive to an explanatory nature. The use of correlation analysis, analytical matrices and spatial models allows for the search for dependencies between economic, infrastructural and social characteristics, on the one hand, and demographic dynamics, on the other.

3. Scientific and applied scientific contributions

I accept the main scientific and applied scientific contributions of the dissertation work.

Among them, I would highlight, above all, the attempt to conceptualize and empirically argue for specific dependencies in the development of peripheral border territories.

Of interest are the "paradox of the economic factor", the "settlement structure - services - demography" model and the "altitude isolation model" formulated by the author. I see their value primarily as an attempt to systematize and explain the established spatial dependencies in the studied territory.

Of particular note is the concept of "correlated spirals of decline." It presents demographic decline not as the result of a single dominant factor, but as a self-reinforcing system in which limited access to services, migration, economic decline, and demographic losses mutually reinforce their impact.

The developed typologies and spatial groupings of border municipalities and the identification of various models of socio-demographic resilience and vulnerability have scientific and applied value.

I also positively assess the practical orientation of the work. The proposals for "technological compensation of the periphery", integrated territorial investments, proactive local migration policies and improving access to health, education and social services show an aspiration to link the results of the study with the real instruments of regional and demographic policy.

Also worthy of attention is the developed prognostic horizon until 2040, through which the author attempts to assess the future development of the studied processes and the possible effects of targeted interventions.

4. Critical notes and recommendations

Along with the undeniable merits of the dissertation, some remarks can be made that do not diminish its overall positive assessment.

First of all, the literature review would benefit from a wider presence of contemporary international research in the field of spatial demography, peripheralization, border territories, demographic sustainability and regional resilience. The presented work is dominated by Bulgarian sources, while international scientific discussions are more limited.

Secondly, some of the formulated models have the potential to be developed beyond the specific regional case. However, in order to argue for their broader theoretical applicability, it would be necessary for them to be tested on other border and peripheral territories of Bulgaria and possibly on similar territories in other European countries. I define this as a prospect for the future scientific work of the doctoral student rather than as a shortcoming of the present dissertation. A similar limitation of the possibility of generalizing the models is also indicated in the provided review.

Thirdly, in some parts of the paper, a greater synthesis of the results would improve the tracing of cause-and-effect relationships and would make the presentation even more conceptually concentrated.

These notes are primarily of a recommendatory nature and may be useful in the future publication development of the results of the dissertation research.

5. Questions to the doctoral student

In connection with the presented dissertation, I would ask the doctoral student the following two questions:

1. Which of the factors identified in the dissertation do you think has the greatest potential to break the "correlation spiral of decline" in border municipalities - economic activity, transport accessibility, access to public services or targeted demographic policy, and why?
2. To what extent can the models you have developed – and especially the “settlement structure – services – demography” model and the “altitude isolation model” – be applied to other peripheral and border regions of Bulgaria and how would you organize such a comparative study?

6. Conclusion

The presented dissertation "Socio-demographic processes in the border territories of the Southwestern region" represents a completed and independent scientific study on a current problem of economic and social geography.

Vasil Rosenov Pandurski demonstrates the ability to formulate a research problem, to use appropriate methodological tools, to process and interpret significant empirical material and to reach reasoned scientific and scientifically applied results. The review also concludes that the dissertation candidate possesses the necessary preparation and skills for independent research work.

I believe that the dissertation meets the requirements for acquiring the educational and scientific degree of "doctor".

Based on my overall positive assessment of the dissertation work, its relevance, methodological soundness, the scientific results obtained and scientific and applied contributions, I will confidently vote "FOR" the awarding of the educational and scientific degree "DOCTOR" to Vasil Rosenov Pandurski in the professional field 4.4. Earth Sciences (Economic and Social Geography).

23.09.2026

Sofia

Prepared the opinion:
/Prof. Dr. Kliment Naydenov/